

İSLÂM ÜLKELERİNDE EĞİTİM KONGRESİ

Editör

M. HİLMİ ÖZEV

İSTANBUL

TASAM YAYINLARI: 37, Eğitim Serisi: 1

İSTANBUL Şubat 2009

ISBN: 978-975-6285-39-8

Tasarım, kapak tasarımı: Creatica

Baskı: İhlas Gaz.

Halıcılar Cd. No: 100 34080 Fatih / İSTANBUL - TURKEY

Tel: +90 212 635 61 51 (pbx) Faks: +90 212 532 58 82

www.tasam.org • e-mail: tasampublications@tasam.org

İlk Basım 2009

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi “Eğitimde İşbirliği ve Kalkınma”

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi Organizasyon Komitesi

Prof. Dr. Ali ÖZEK

Doç. Dr. Ahmet KAVAS

Dr. Engin SELÇUK

Dr. Almagül İSİNA

Fatma Günce KANLI

Muharrem Hilmi ÖZEV

Caner SANCAKTAR

Ufuk TEPEBAŞ

Oğuzhan KÖSE

Bahar AKBULUT

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi “Eğitimde İşbirliği ve Kalkınma”

Editör: M. Hilmi ÖZEV

İstanbul: Tasam Yayınları, 2009

464 s. ; 14x21 cm. - (Tasam Yayınları; 37, Eğitim Serisi: 1)

ISBN

978-975-6285-39-8

SUDAN'DA EĞİTİM

Izzeddin Mohamed OSMAN

Sudan Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Özet

Bu makale Sudan'da eğitime genel bir bakış sunmaktadır. Makale, bugünkü Sudan'ın oluşumunun kısa bir özeti ve ardından ülkenin kısa bir profili ile başlamaktadır. Ülkedeki eğitimin kapsamlı bir incelemesi, istatistikle destekli olarak, kamu, özel ve cinsiyet düzlemlerinde ilk, orta ve yüksek öğretimi kapsayacak şekilde sunulmaktadır. Kamunun sağladığı öğretimdeki ve dini okullardaki dini eğitimlerin durumu ele alınmaktadır.

Son olarak, kritik öncelik alanlarını öne çıkararak ve İslam ülkeleri arasındaki işbirliği için aday olan alanlar üzerine odaklanarak sonuçlar ve tavsiyeler sunulmaktadır.

Sudan:

Sudan, eskiden Afrika'da, batıda Atlantik Okyanusu'ndan doğuda Kızıl Deniz'e, kuzeyde Sahra'nın güney sınırlarından güneyde ekvatora kadar uzanan alanı ifade etmek için kullanılırdı. Afrika'nın geleceği ile ilgili olarak Belçika'nın Brüksel kentinde toplanan ilk Avrupa konferansının yapıldığı tarih olan 1876 yılından itibaren cereyan eden tarihi olaylar, kıtanın bu kısmının Avrupalı güçler arasında küçük bölgelere taksim edilmesiyle sonuçlandı. Eski isim 'Sudan'ı muhafaza etmeye devam eden tek kısım yeni Sudan Cumhuriyeti'dir ve eskiden 'Nilotik Sudan' olarak bilinen kısmı kapsamaktadır. Bu ülke son şeklini, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1916 yılında Darfur Sultanlığı'nın İngilizler tarafından işgal edilip İngiliz-Mısır Sudan'ına katılmasından sonra almıştır. Sudan'ın şu anda kuzeyde Mısır, kuzeybatıda Libya, batıda Çad ve Orta Afrika, güneyde Uganda ve Kenya ve doğuda Etiyopya ve Eritre ile sınırı vardır. Kızıl Deniz boyunca bir kıyıya sahiptir.

Tarih:

Kuzey Sudan, birçok eski uygarlığın bulunduğu bir coğrafyadır (M.Ö. 3000 – M.S. 450), en sonuncuları, geriye piramitler, tapınaklar, krallık kentleri ve okullar bırakan, ilk Afrika krallıklarını temsil eden Kuşi ve Neriotik krallıklarıdır. Hristiyanlık Sudan'a M.S. 5. yüzyılda geldi ve bütün Nilotik Sudan'ı kapsayan üç krallık kurdu. İslam, Sudan'a doğuda Arabistan'dan, kuzeyde Mısır yoluyla ve batıda Kuzey ve Batı Afrika'dan yavaşça geldi.

Kuzey Sudan'daki Hristiyan Nube Krallığı ile Mısır'ın Müslüman yöneticileri (Hz. Osman'ın halifeliği sırasında) arasında 651 yılında bir anlaşmanın yapılmasından sonra Müslüman Arapların ana akımı geldi. Anlaşma Arap Müslümanların Nubye içinden Sudan'ın geri kalanına güvenli ve emniyetli bir şekilde geçişlerine izin veriyordu ve iki taraf arasındaki ilişkileri düzenliyordu. Anlaşma, altı yüzyıl boyunca çiğnenmeden devam etti ki bu süre İslam'ın Sudan'a barışçıl olarak girmesine imkân verecek kadar uzundu. Müslüman Arap kavimleri Sudan'ın geniş düzlüklerine yerleştiler. Müslümanların bu göçü ülkeyi dil, din ve ırk bakımından etkiledi.

Son Hristiyan krallığının sonu Func (kökeni hala bilinmiyor) ve Arapların işgali ile geldi. Funclar daha sonra İslam'ı benimsediler. Func Sultanlığı Nilotik Sudan'ın büyük kısmını kapsıyordu. İslam Sudan'da Funclar zamanında yayıldı. Bütün Müslüman dünyasından imamlar, mutasavvıflar ve alimler ülkeye geldiler ve yerleştiler. Birçok Müslüman krallık bugünkü Sudan'ın bulunduğu toprakları kapladı. Batıda Vaday, Darfur'da Fur Sultanlığı, güneybatı Nubye dağlarında Tagali Sultanlığı ve Func.

1820 yılında Sudan'ın Türk-Mısırlılar tarafından fethi ile bugünkü Sudan son şeklini almıştır. Yönetimleri, daha sonra kanlı İngiliz-Mısır fethi tarafından yıkılan ulusal İslami bir rejimi (1885–1898) ortaya çıkaran Mehdi'nin dini hareketi tarafından yıkıldı. 1916 yılında Darfur'un fethi ile Sudan'ın şekli

tamamlandı. İngiliz-Mısır Sudan’ının İngiliz idarecileri güney Sudan’ın sınırlarını kapattılar ve ülkenin geri kalanından ayrı olarak yönettiler. Güney bölgesi, güneydeki tek eğitim sistemini sağlayan Hristiyan misyonerler arasında bölüştü. Gelecek elli yılda bu politika, eğitilmiş bir Hristiyan liderliğe sahip ve okuma yazma bilmeyen pagan çoğunluk üzerinde hâkim, Hristiyanlık etkisi olan bir güney Sudan yaratmıştır.

Sudan, 1956 yılında İngiliz ve Mısır ortak egemenliğinden bağımsızlığını elde etti. O tarihten beri ulusal hükümetler, sürekli olarak demokratik ve askeri rejimler arasında birbiri ardına geldi. Kuzey ve güney arasındaki pahalı savaş (aslında 1955 yılında başladı, bağımsızlıktan önce) ülkenin gelişimine engel oldu. Ocak 2005 tarihinde kuzey ve güney arasında Kapsayıcı Barış Anlaşması (CPA) imzalandı. Bu anlaşma, güneyli asilere altı yıl boyunca otonomi verdi, bu sürenin sonunda bağımsızlık için bir referandum yapılması planlandı.

Eğitim Sistemi:

Genel Eğitim:

Devletin sağladığı eğitim ülkedeki eğitimin ana kaynağını oluşturmaktadır (Tablo 1 ve 2). Eğitim bakanlığı tarafından temel eğitimin bütün seviyeleri için bir ulusal eğitim müfredat programı konmuştur. Birkaç yabancı okul dışında bütün okullar bakanlık tarafından takip edilmektedir. Eğitim aşamaları, 1991 yılına kadar 6+3+3 şablonundaydı, 1991 yılında iki yıllık bir okul öncesi aşama, sekiz yıllık bir ilköğretim aşaması ve üç yıllık bir ortaöğretim aşamasını içeren 2+8+3 şablonu ile değiştirildi. Şu anda 12 yıllık okula bir geri dönüş süreci ilerlemektedir ve şablonun 8+4, 9+3 veya 8+1+3’e değiştirilmesi beklenmektedir.

Zorunlu ilköğretim hedeflenmektedir. 1990 yılından beri okul ve öğrenci sayısında önemli bir artış olmuştur. Bununla birlikte, darboğaz şu anda ortaöğretimdir, ilköğretimi bitirenlerin yalnızca 26%’si ortaöğretime kabul edilmektedir.

Dini Eğitim:

Dini eğitim müfredatın bir parçasıdır. Bakanlık, İslami dini okullar ve Hristiyanlık eğitimi için müfredatı, öğretmenleri ve ders kitaplarını sağlar. Bakanlığın standart müfredatı, bir inanç sahibine gereken uygun bilgi olarak düşünülmektedir. Dini eğitimler, Sudan Okul Bitirme Belgesinde zorunlu bir derstir ve üniversiteye kabul için bir ön şarttır. Bütün yüksek öğretim kurumlarında 12 kredi saatlik İslami eğitim, zorunlu bir yüksek öğrenim/üniversite şartıdır.

Yüksek Öğrenim:

Son on beş yıl içinde yirmi devlet üniversitesinin açılması yüksek öğrenime makul ölçüde erişimi sağladı. Kontenjanın yaklaşık 32%’si ülkenin az

gelişmiş bölgelerine ayrıldı. Lisans seviyesindeki kız öğrencilerin sayısının erkek öğrencilerin sayısını geçmesi dikkat çekmektedir. (Tablo 3). Öğrenci sayısının artması, kaliteyi koruma ve uygun tesis ve hizmetlerin tedariki sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu, mevcut kaynakların büyük bölümünü tüketmekte ve araştırma için geriye çok az bir şey bırakmaktadır.

Uzaktan ve Açık Öğretim:

Uzaktan ve Açık Öğretim alanında önemli gelişmeler gerçekleştirilmiştir. Hemen bütün üniversiteler bu faaliyet ile ilgili bölümlere sahiptir. Yalnızca beş yaşında olan Sudan Açık Öğretim Üniversitesi, bütün Orta Sudan'a yayılan 51,000 kişilik bir öğrenci nüfusuna sahiptir. Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile başkent dışında ve taşrada çalışan öğretmenleri eğitmektedir.

Teknik ve Mesleki Eğitim (TVE):

Ortaöğretim düzeyindeki TVE sürekli olarak kötüleşmektedir. Yüksek orta öğretimin eyaletler tarafından yürütülmeye bırakılması politikası TVE üzerinde negatif bir etki yapmıştır, çünkü eyaletler ucuz ve popüler akademik öğretimi tercih ettiler. Son zamanlarda, TVE'nin birçok dersi akademik orta-öğretime dâhil edildi, bu program öğrencinin bilgi ve eğitimini genişletse de, standart bir TVE mezunu üretemeyecektir. TVE büyük dikkatle izlenmesi gerekmektedir.

Yüksek öğretim düzeyinde TVE'den iki şekilde söz edilebilir. Birincisi, 27 teknik kolej (yüksek öğretim kurumu) projesi yürütülmektedir. Yedi kolej kurulmuştur. 2007 yılında toplam öğrenci kaydı 2600 rakamına ulaşmıştır. İkinci olarak, yüksek öğretimdeki (2 – 3 yıllık) diploma programlarının teknik programlar olduğu varsayılmaktadır, bununla birlikte, birçok özünde akademiklidir. Öğrencilerin çoğu bu programlara lisans programlarına geçiş yapma düşüncesiyle girmektedirler. Gerekli kaynaklar ve gerekli motivasyon bu Diploma programlarına daha fazla sağlanırsa gerçek standart teknik eğitime dönüştürülebilirler.

İslami Dini Eğitim:

Sudan'da Kuran okullarına "khalva" denmektedir. Bu, yerli geleneksel okuldur ve yüzyıllar boyunca eğitim yeri olmuştur. Genelde camiye eklenmiştir. Sudan'ı işgal eden sömürge rejimleri khalva'yı reforme etmekten kaçınmışlardır ve bunun yerine paralel modern öğretim okulları yaratmışlardır. Khalva zaman içinde çok az değişmiştir. Büyük ölçüde yüzyıllar öncesinin aynı öğretme stilini ve ortamını korumuşlardır.

Khalva öğrencileri için yiyecek ve barınma sağlamaktadır. Yiyecek ve barınma imkânı bazı göçerler ve kırsal alan insanları için onu çekici hale getirmektedir. Yiyecek kalitesi ve barınma tipi khalva'nın mali durumuna, çoğu zaman zayıf olan bağışların akışına bağlıdır. Bununla birlikte, iyi finanse edilen, yönetilen ve organize edilen bazı iyi bilinen merkezler (khalva) bulunmaktadır.

Khalva öğrencileri tipik olarak devlet okullarına girme olanağını kaçırmış kişilerdir. Sudan’da şu anda yaklaşık 5,500 bu şekilde Kuran okulu vardır. Büyüklük ve kaynaklarına göre sıralanmaktadır. Tipik olarak bir öğrenci okumayı ve yazmayı öğrenmektedir. Daha sonra Kuran okumayı ve ezberlemeye başlamaktadırlar. Ondan sonra *fıkıh* ve matematik öğretilir. Bazı khalvalar iyi yapılandırılmış bir müfredata sahiptirler, fakat birçoğu değil. Öğrencilerin 90%’ı Kuran’ı ezberlemeyi tamamlamadan ayrılmaktadırlar. Khalva’yı yenilemek ve Kuran’ın ezberlenmesinde modern deneyim ve metotlardan yararlanmak için son zamanlarda faaliyetler vardır. Kuran okulları üzerine mükemmel bir kaynak (Awn, 1991)’dir.

Ortaöğretim Okul Düzeyi:

1912 yılında dini bir okul sistemi kuruldu. Modern okulları örnek aldı ve Arapça ve İslami derslerin öğrenilmesi üzerine yoğunlaştı. Bu sistem, bağımsızlıktan sonra Dini İşler Bakanlığı’nın altına daha sonra Eğitim Bakanlığı’nın altına girene kadar devam etti. Son olarak, devlet eğitim sistemi içine katıldı. Kuran’ı ezberleyen ve öngörülen bir test setini geçen khalva mezunları Kıraat adı verilen ortaöğretim okullarına girerler. Müfredat programı Kuran’la ilgili çalışmalara ve Arapçada ihtisaslaşmıştır. Öğrenciler Sudan Okul Bitirme Belgesi’nin özel bir bölümü için sınava girerler ve kendi uzmanlıklarında üniversiteye özellikle de Kuran ve İslami Araştırmalar Üniversitesi’ne kabul edilirler. 2004 yılında bu okulları bitiren ve Sudan Okul Bitirme Belgesi için sınava giren öğrencilerin sayısı 1.183 idi ve Belge için sınava giren ortaöğretim okulu mezunlarının yalnızca 0,34%’ünü temsil etmekteydiler. Başkanlık Makamının Tahsil Müşavirliği, Kıraat okullarının yerini alması için ortaöğretim okulu seviyesinde ihtisaslaşmış Kuran Bilimleri enstitülerinin kurulması projesini sundu.

Eğitimde ICT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri):

Eğitim ve Bilgi Teknolojileri (ICT) yeni bir medyadır. Bu yüzden eğitimde sunumu ve kullanımı reformasyonun ve yeni araçların üstesinden gelebilmenin bir göstergesidir. Tablo 4, eğitimin değişik seviyelerindeki ICT’lerin penetrasyon seviyesini göstermektedir. Bu yönde daha fazla çaba harcanması gerektiği açıktır.

Öğretmen Eğitimi:

Bütün seviyelerde ve özellikle de matematik, fen, İngilizce derslerinde ve okul öncesi eğitimde daha kalifiye ve eğitilmiş öğretmenlerin tedariki önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrenmeyi ve öğretmeyi geliştirmeye bir önkoşul olduğu için öğretmen eğitime üst düzey öncelik vermeye kritik ihtiyaç vardır.

Tablo 1: Yüksek Öğretim (Ortaöğretim sonrası) 2004 – 2005

%Kadın	%Erkek	Öğrenci sayısı	
52.37	47.63	313 848	Lisans (4-6yıl) (32%az gelişmiş bölgeler için ayrılmıştır)
46.7	53.3	102 371	Diploma (2–3 yıl)
		1 920	Teknik Meslek Yüksek Okulu (3 yıl)
39.42**	60.58	19 466*	Lisansüstü

Kaynak: www.mohe.gov.sd

* Ayrıntıları aşağıdadır.

** Yabancı Öğrenciler ağırlıklı olarak erkektir.

Lisansüstü

%Kadın	%Erkek	Öğrenci sayısı	
25**	75	2 547	PhD
42	58	11 584	Master
40	60	5 335	Postgraduate Diploma
		19 466	Toplam

Tablo 2 : Sudan’da Eğitim Kurumlarının Sayısı ve ICT Düzeyi

Kurum	Tanımı	Toplam	%
Okullar	Devlet okulları	11752	
	Özel okullar	1035	
	Teknik okullar	81	
	Diğerleri	5808	
	Bütün düzeyler için okul öğrencisi sayısı	4.553.297	
Üniversiteler	Devlet üniversiteleri/yüksek öğretim kurumları	27	
	Özel üniversiteler/yüksek öğretim kurumları	47	
	Teknik	6	
	Üniversite öğrencisi sayısı	446 998	
Bilgisayar Laboratuvarları	Bilgisayar laboratuvarlı devlet okulları	4363	37.12 %
	Bilgisayar laboratuvarlı özel okullar	647	62.5 %
	Bilgisayar laboratuvarlı teknik okullar	20	25 %
	Bilgisayar laboratuvarlı devlet üniversiteleri	27	100 %
	Bilgisayar laboratuvarlı özel kolejler (yüksek öğretim kurumları)	47	100 %
İnternet	İnternet bağlantılı okullar	20	0.12 %
	İnternet bağlantılı devlet üniversiteleri	27	100 %
	İnternet bağlantılı özel kolejler (yüksek öğretim kurumları)	47	100 %

Kaynak: Eğitim Bakanlığı; Education statistic year book 2004–2005; Khartoum 2004.

Sonuçlar ve Tavsiyeler:-

Ülke düzeyinde:

i. Bütün eğitim seviyeleri için kapsayıcı bir politikaya sahip olmak stratejik bir önceliktir, örneğin genel eğitim politikası karşılıklı olarak yüksek öğretim ile işbirliği içinde tasarlanmalıdır. Bu, ilk, orta ve yüksek öğretim arasındaki dengesizlikleri giderir.

ii. Okul öncesi, temel ve erişkin eğitiminin tüm sorumluluklarının eyaletlere (iller) verildiği eğitimin şu anki ademimerkeziyet sistemi revize edilmelidir. Bu sistem yoksul eyaletlerde zayıf eğitim hizmetlerine yol açmaktadır.

iii. Eğitimdeki herhangi bir genişleme, ortaöğretim okul seviyesine ve teknik meslek eğitime öncelik vermelidir.

iv. Bazı yenilikçi kapsamlı planlar, mesleki ve teknik eğitim ile ilgili lekeyi gidermenin yollarını bulmak zorundadırlar.

v. Öğretim mesleği tüm düzeylerde maddi, manevi ve lojistik desteklenmeli, eğitim ve terfi imkânı sağlanmalıdır.

İşbirliği İçin Önerilen Alanlar:-

i. İslami dijital içeriğin erişilebilmesi bir önceliktir. Nezih ve İslami değerlere uygun olan İnternet ve CD’lerdeki içeriğe çocuklar ve erişkinler tarafından ihtiyaç duyulmaktadır. Bu eğitim için ana bir kaynaktır.

ii. Öğretim üyelerine verilen izinler ve doktora sonrası araştırmalar için fırsatlardan yararlanmak.

iii. Yüksek öğretim programlarının kalitesinin akreditasyon, değerlendirme ve takdiri.

Kaynaklar

• Awn al-Sharer Gases, A Study on Quantico Schools as a Tributary General Education in Sudan, Unison Regional Office for Education in the Arab States, 1991.

• CIA (2004), CIA World Fact Book, Central Intelligence Agency, available at: www.cia.gov/cia/publications/factbook/ (accessed 21 March 2007).

• CIDA (2005), Sudan: Facts at a Glance, Canadian International Development Agency, available in: www.acdi-cida.gc.ca/cidaweb/webcountry.nsf/VLUDocEn/Sudan-Factsataglance

• Crone, J. C. (2006). “Pretoria to Khartoum - how we taught an Internet-supported Masters’ programmed across national, religious, cultural and linguistic barriers”. *Educational Technology & Society*, 9 (1), 276-288.

- General Education in the Sudan. Available on: <http://www.dur.ac.uk/justin.willis/Education.htm>
- Hessian Ahmed Mahout, Slam and Arabic culture in Africa (al-Islam wa'L-thaqafa al-Arabiya fi Ifriqiyah), part I, Cairo, 1963.
- Hassan Ibrahim Hassan, Intishar al-İslam fi al-Qarat al-Ifriqiyah.
- Hassan, Yusuf Fadl, The Arabs and the Sudan, Edinburgh, 1967.
- ICT4Africa, Country Report Sudan: ICT in Education in Sudan, 2006. . Available on: http://www.wikieducator.org/ICT4Africa/Country_Report_Sudan
- Lewis, I.M, (Editor), İslam in Tropical Africa, O.U.P, 1966.
- Mahmoud Brelvi, İslam in Africa, Lahore, 1964.
- Ministry of Education; Education Statistics Year Book 2004-2005 ; Khartoum 2004.
- Mudawi, M. S., (2005), "The use of the internet and e-mail among Sudanese librarians: a survey report" *Library Review*, 54 (6), 355-365.
- Mustashariat al Taseel, Mashru Insha al-Maahid al-İlmiyah al-Mutakadimah, Holy Koran University Press, 2003.
- Trimingham, J.S., A History of İslam in West Africa, O.U.P, London, 1965.
- Trimingham, J.S., The Influence of İslam upon Africa, O.U.P, London, 1968.